

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

☐ Hoidon, kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon rajojen selkeyden määrittely ammatillisesti saattaa parantua mutta edellyttää tilanteiden avointa ja näkyvää käsittelyä. Voi edistää ihmisarvoa tukevia ammatillisia käytäntöjä. Sosiaalityöntekijän tarpeen mukainen keskusteluvélvoite huolenpitoon liittyvistä periaatteista 30§:n mukaisen asiakassuunnitelman perusteeksi on huomioitava työn mitoituksessa, jotta laatu tältä osin toteutuu.

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

- Esityksessä selkiytetään kasvatuksellisten toimenpiteiden ja itsemääräämisoikeutta rajaavien päätöstä edellyttävien rajoitustoimenpiteiden välistä eroa mikä saattaa vähentää huolenpitoon liittyvien rajojen ja merkitysten juridisten tulkintojen lisääntymistä, joka voi vaikuttaa myönteisesti aikuisten ja lasten vuorovaikutussuhteiden ja luottamuksen rakentumiseen ja kehittää vastavuoroisuutta lasten ja ammattihenkilöiden välillä
- Toisaalta jos työntekijöillä on oikeus toimia kasvatuksellisessa roolissa ilman hallinnollista velvoitetta päätöksentekoon rajoitustoimenpiteistä voi rajoitusten toimivaltuudet ulottua laajemmalle perusoikeuksiin, joiden osalta saattaisi tulla kyseeseen päätöksenteko rajoitustoimenpiteenä. Miten varmistetaan kasvatustoimenpiteiden nimeäminen, todentaminen ja luonne? Tuleeko tässä kohdassa edellyttää harkintaan perustuvien tilanteiden suunnitelmaan perustuvaa nimeämistä ja kirjaamista siitä, millainen rajaavien kasvatustoimenpiteiden sisältö on ollut harkintatilanteessa?
- Toisaalta lapsen oikeuksien näkökulmasta valvonnan ja vartioimisen lisääminen voi lisätä kaltoinkohtelun riskiä. Turvallisuutta ylläpitäviltä vartijoilta on edellytettävä koulutusta ja osaamista toimia resistanssia sisältävässä lastensuojeluympäristössä. Lisäksi toimintatavoissa on oltava eettinen perusymmärrys kaltoinkohdeltujen haavoittuvassa asemassa olevien lasten käytöksen syy ja seuraussuhteista.

- On tärkeää, että säätely on tarkkarajaista, jotta ammattihenkilöt, nuoret ja heidän huoltajansa ymmärtävät mitä perusoikeuksilla tarkoitetaan ja miltä osin niihin voidaan puuttua
- Perhehoidon osaaminen rajoitustoimenpiteissä on varmistettava koulutuksella

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisluonteista viittausta voimassa olevaan säätelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

☐ Psykiatristen palvelujen integroiminen lastensuojelun laitospalvelujen yhteyteen on ollut moniammatillisena palveluna tarpeellista jo pitkään. Toivottavasti informatiivinen viittaus riittää aktivoimaan YTA aluetasoisesti näiden palvelujen kehittämiseen ja resurssointiin.

a) Ovatko ehdotukset säätelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

☐ Näkemyksemme mukaan seuraavat alla olevat seikat puoltavat uuden suljetun laitospalvelun perustamista. Joitakin tarkentavia kohtia lisätty:

- Uusi kohdennettu erityispalvelu lapsille erittäin vaikean rikos- ja päihdekierteen pysäyttämiseen on tarpeellinen ja ideana selkeä
- sijaishuollon valmistelun yhteydessä harkittava ja arvioitava lisäkeino rajatulle kohderyhmälle
- tuo sijaishuollon valmisteluun uuden velvoitteen
- vaatii huolellista moniammatillista arviointia sekä tuo lyhennetyn 4kk asiakassuunnitelman tarkistamisvelvoitteen lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle
- Suljetun laitoshoidon päätyttyä on varmistettava asiakassuunnitelmaan perustuva tarpeiden mukainen tuen jatkuminen lapselle, perheelle tai sijaishuoltoyksikköön
- sisältö kehitettävä erikseen 2-3 pilottina vuosina 2026 - 2027
- suljetussa laitospalvelussa lasten määrän arvioidaan olevan 2–3 per asuinyksikkö ja vähintään 9 hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluvaa työntekijää per asuinyksikkö
- Suljetussa laitospalvelussa ainoa kysymys ei ole henkilöstömitoitus, vaan jaksava, koulutettu ja osaava henkilöstö, jolla on riittävä työnohjausresurssi käytössään
- Vaikeasti oireilevien lasten ja nuorten palvelukokonaisuuden- ja asiakasprofiilin laadullinen ja määrällinen selkiyttäminen (koulukoti, psykiatrinen EHO osasto, suljettu kuntouttava hoito, vankimielisairaala) tulisi olla osana suljetun hoidon pilotointia
- Suljetun kuntouttavan laitoshoidon vaikuttavuutta on arvioitava pitkäjänteisesti ja kehittämisen on perustuttava tietoon
- pilotteja rahoitus 2,5 milj. sijaan tulisi olla nelinkertainen (10 milj.)

o

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyyttä?

- ☐ Toimintayksikössä on varmistettava lastensuojeluosaaminen osana moniammatillista osaamista (sosionomi AMK, sosionomi YAMK, sosiaalityöntekijä) ja tarvittava työkokemus tai erikoistuminen vaativaan sijaishuoltoon soveltuvalla lisäkoulutuksella
- ☐ On syytä olla erityistä ja syvennettyä osaamista myös lastensuojelusta, ei ainoastaan fokuoituneena ammattihenkilön osaamisessa vaativaan hoitoon ja hoitomenetelmiin vaan moniammatillisuudessa tarvitaan myös palvelujärjestelmän ja lastensuojelun kokonaisprosessien tuntemusta myös suljetun laitoshoidon sisällä, että moniammatillisuus toteutuu. Tällaisia ammattiryhmiä hieman kokeneempina ja vaativaan sijaishuoltoon erikoistuneena voivat olla sosionomia AMK, sosionomi YAMK ja sosiaalityöntekijä. (vrt. lakiesitys s.94.)
- ☐ Pilotti tulee olemaan myös vaativan moniammatillisen työn kehittämistä ja sen tarkoituksenmukaisuuden ymmärtämistä
 - Vaikeasti oireilevien lasten ja nuorten palvelukokonaisuuden- ja asiakasprofiilin selkiyttäminen (koulukoti, psykiatrinen EHO osasto, suljettu kuntouttava hoito, vankimielisairaala) tulisi olla osana suljetun hoidon pilotointia

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

- ☐ Asiakassuunnitelman tarkistamisveloitteessa on huomioitava, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän työn mitoitus hyvinvointialueilla mahdollistaa lyhennetyn 4 kk tarkistamisveloitteen kuten 30 §:ää esitetään muutettavaksi

o

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

- ☐ Tarpeen ja riskin arvioinnin laadukkuus on tärkeää. Asiakasprofiili muotoutuu kehittämistyön myötä. Palvelun sisällössä ja intensiteetissä ei sinänsä tarvitse olla isoja muutoksia.
- ☐ Työmenetelmissä on hyvä soveltaa EHON onnistuneita ja toimivia työmenetelmiä ja menetelmäselvityksen laatiminen siltä osin osana suljetun laitoshoidon kehittämistä olisi tarpeellinen esimerkiksi, mitkä toiminnalliset menetelmät ovat suljetussa laitoshoidossa käyttökelpoisia? Näitä tulisi testata ja kehittää laitospiloteissa.

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

☐ Mahdollisuus pidentää EHO jaksoa on selkeä parannus, lisää myös lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän mahdollisuutta arvioida paremmin jatkohoidon ja tuen tarvetta

☐ Pykälästä 60 § 2 mom. puuttuu perusteettomasti moniammatillisen asiantuntemuksen yhteydessä EHO tarpeen arvioinnissa mainintana psykologin arvio. Usein lääketieteellinen arvio vaatii tuekseen psykologin arvion, 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaisen viranhaltijan päätöksenteon tueksi.

o

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

☐ Kyseessä on laaja ja haasteellinen kokonaisuus sekä eettisestä että juridisesta näkökulmasta koska laitoksissa haastavissa kasvatus ja rajaamistilanteissa on yksittäisiä tilannekohtaisia erityispiirteitä, joiden arviointi edellyttää niin ammattihenkilöltä kuin työtiimiltä avointa dialogia ja yhteisiä pelisääntöjä ja rajoittamistoimenpiteiden lainmukaisuuden ja ihmisoikeusperiaatteiden pohdintaa.

☐ rajoitustoimenpiteissä yleisesti lisätään ammattihenkilön ja laitoksen tilannekohtaista harkintavaltaa, joka selkiyttää toimivaltaa mutta toisaalta tekee tehtävästä vaativan ja haastavan asiakkaan itsemääräämisoikeuden rajojen tarkoituksenmukaisuuden pohdinnassa. Työn eettinen osaamisvaatimus lisääntyy.

☐ Rajoitustoimenpiteiden käyttö on ammattihenkilölle kuormitustekijä esimerkiksi väkivaltatilanteiden ja rajaamistoimenpiteisiin liittyvien mahdollisten oikeudellisten seuraamusten takia

☐ Mikäli rajoitustoimenpiteiden selkiytyminen toimivallan osalta -kuten esitettyssä lakikokonaisuudessa- vähentää työn kuormitusta ja tilanteisiin liittyvää psykologista epävarmuutta ammattihenkilön vastuun osalta ja sitä kautta vähentää henkilöstön vaihtuvuutta, voi sillä olla yleisemmin yhteisön turvallisuutta ja hyvinvointia parantava vaikutus

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

Tekninen valvonta ja kameravalvonta lastensuojelulaitoksessa

☐ Esitettyssä muodossa tarkennukset ovat tarpeellisia, yhteisten tilojen valvonnassa tulisi ottaa huomioon, että sosiaalihuoltolain 47 § - 48 §:ssä EOA:n kanta, että on hieman kyseenalaista lapsen yksityisyyden suojan kannalta kohdentaa jatkuvaa kategorista valvontaa yleisiin tiloihin ilman perusteltua syytä eli siinäkin suhteellisuusperiaate tulee ottaa huomioon ja pohtia rinnalla tulisiko käyttää muita valvonnan keinoja. Ja nyt tämä uusi LSL toteaa muun kameravalvonnan kuin eristämisen osalta, että miten se tulisi SHL 47 §/48 § säätää, että suhteellisuusperiaate varmistetaan ja ettei synny kategorista yleisten tilojen valvontaa? Julkisessakin ulottuvuudessakin voi olla yksilön ja muiden välinen vuorovaikutusvyöhyke, joka saattaa kuulua yksityiselämän piiriin EOA:n mukaan.

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

☐ Esitetty muoto kohtuullisen riittävä, aineiden ja esineiden poisottaminen kasvatuksellisena ja huolenpitoon liittyvänä toimenpiteenä edellyttää henkilöstön koulutusta. Johtajalla selvitysvelvoite lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, joka vahvistaa lapsen oikeusturvaa

☐ Tulisiko aineita ja esineitä määritellä esimerkinomaisesti säädöksessä

Voisi esimerkinomaisesti olla selkeämmin käytäntöjä ja toimivaltaa ohjaavaa

66 § Henkilöntarkastus

☐ Esitetty laajennus on tarpeellinen

66 a § Henkilönkatsastus

☐ Esitetty tarkennus säädöksiin on tarpeellinen

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

☐ Esitetty laajennus tarpeellinen

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

☐ Esitetyt täsmennykset tarpeellisia koska tilanteet eritelty laitokseen ja laitoksen ulkopuolelle. esityksessä hoidollisuus muutettu henki, terveys ja turvallisuusperusteiseksi ja hoidollinen luonne käsitteistöstä poistettu. Lapsen asioita vastaavalla sosiaalityöntekijällä kokonaistilanteen arviointivelvoite, otettava huomioon työn mitoituksessa

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

☐ Esitetty sääntely tarpeellinen, lyhytaikainen kiinnipito poistumisen estämiseksi ja sisältää siirtämisen

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

☐ Täsmennetty sääntely esitetyssä muodossa tarpeellinen lastensuojelun toimeenpanon turvaamiseksi, viranomaiselle oikeus pyytää hätäkeskukselta sijaintitiedot

☐ Viranomaisresursseja on oltava etsinnän yhteydessä riittävästi koska aika lisää altistumista hyväksikäytölle, päihteille ja väkivallalle.

69 b § Lapsen kiinniotto

☐ Esitetyssä muodossa tarpeellinen, kiinnipitäminen kevyenä taluttamisena kulkuvälineeseen, voimakkeissa arvioitava poliisin virka-avun tarve, sisältää tilannekohtaista arviointia ja on siten tilanteesta riippuen ammattikäytäntönä vaativa toimenpide ammattihenkilölle

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

☐ Esitetyssä muodossa tarpeellinen, sisältää henkilötarkastuksen ja esineiden haltuunoton

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

☐ On tarpeellista lisätä perhekoti ja laajentaa siten sijaishuollon etsintävelvoitetta ja palauttamista yhdenvertaiseksi lasten turvallisuuden ja suojelun parantamiseksi. Edellyttää kouluttamista.

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa

☐ Tarpeellinen täydennys säädöksiin, poliisi on siten velvollinen avustamaan kiinniotossa ja että SHL viranomaisen ja laitoksen oma arvio olosuhteista riittää kiinniottamiseksi. Virka-apu pyynnön voi tehdä myös kasvatushenkilöstöön kuuluva, mikä on hyvä laajennus.

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

☐ Laajuuden arvioi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Otettava huomioon työn mitoitus, jotta sijaishuollon valvontaan ja laatuun jää riittävästi lapsikohtaista työaika

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

☐ 12-vuotta täyttäneelle lapselle laajuuden arvioi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, otettava huomioon työn mitoitus, jotta sijaishuollon valvontaan ja laatuun jää riittävästi lapsikohtaista työaika

☐ Rajoitustoiminen kirjaamisvelvoitteen takia kuten 74 §:ssä mainitaan, kiinnitettävä huomiota työn mitoitukseen, jotta työn laatu sijaishuollon aikana on riittävä ja varmistaa myös ammattihenkilön oikeusturvan

o

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.

Ei lisäkommentoitavaa

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.

o Erityisen suojelun käsite huolenpitoon liittyvänä toimivaltuutena tarkennettu luvussa 11 joka vaikuttaa kohtuullisen riittävältä mutta edellyttää huolellista kirjaamista ja työyhteisöissä avointa eettistä dialogia rajaamistilanteista ja niihin liittyvistä käytännön vaihtoehdoista sekä kouluttautumista. Työssä jaksamista tukeva työnohjaus on turvattava sijaishuollossa työskentelevälle henkilöstölle.

☐ Erityiseen suojeluun liittyvien epäkohtien ja parannusehdotusten huolellinen valmistelu edellyttää myös kokemusasiantuntijoiden kuulemista ja heidän näkemyksiensä aitoa huomioonottamista

8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.

☐ Lakikokonaisuus kohdentuu yksilöityihin kontrolloituihin toimenpiteisiin ja jättää tarkastelun ulkopuolelle ne kasvuolosuhteisiin liittyvät epäkohdat ja käytännöt, jotka aiheuttavat kielteistä reagointia

☐ Sosiaalityötä olisi voitu tarkastella avohuollon ja sijaishuollon auttamis- ja tukiprosessina

☐ Esityksessä olisi tullut tarkastella sosiaalisia tekijöitä, miten lapsen läheissuhteet ja turvaverkosto voisi toimia osana sijaishuollon toimintakäytäntöjä ja millaisille säädöksille se voisi perustua?

☐ Monialainen yhteistyö voi läpäistä avohuollon ja sijaishuollon mutta se tarvitsisi säädöstason velvoittavuuden

☐ Lapsen halukkuutta luvattomiin poissaoloihin voidaan vähentää vahvistamalla lapsen luottamusta sijaishuoltoon, lapsen tietoa ja ymmärrystä hänen sijoituksestaan sekä sijaishuoltonsa tavoitteista ja sen sisällöstä. Huolenpidon riittävä resursointi kaikkina vuorokaudenaikoina sekä hyvinvoivat ja osaavat ammattilaiset ovat avainasemassa. Sijaishuollon tavoitteiden saavuttamiseksi on oltava aktiivisia toimia työntekijöiden työhyvinvoinnin ja jaksamisen tukemiseksi.

☐ Esitetty lainsäädäntö on pääosin tarkkarajaisempi ja selkeämpi sijaishuollon henkilöstön oikeuksien ja velvollisuuksien suhteen

☐ Rajoitustoimenpiteiden rinnalla on luotava ammatillinen valmius ja kulttuuri aktiiviselle ihmisoikeusdialogille ja riittäville ammattihenkilöresursseille, kuten YK:n lapsen oikeuksien komitea on suomelle todennut: ” YK:n lapsen oikeuksien komitean viimeisimmissä päätelmissä Suomelle, komitea suositteli takaamaan riittävät henkilö- ja rahoitusresurssit lasten sijaishuollon strategian ja lastensuojelulain täytäntöönpanoa varten muun muassa lisäämällä ammattihenkilöiden määrää ja valmiuksia.”

☐ Säättely tarkentaa ja osittain lisää sosiaalityöntekijän sijaishuollon valmistelun ja sijaishuollon aikaisen arvioinnin, harkinnan, tarkastamisen, valvonnan, suunnittelun ja päättämisen velvoitteita. Tämän vuoksi lapsen oikeuksien toteutuminen edellyttää työnantajalta huolellista työn mitoituksen arviointia ja toteutusta, jotta henkilöstömitoitus vastaa laatutarpeisiin sijaishuollon sosiaalityössä.

☐ Suljetussa toimintayksikössä on varmistettava sijaishuollon lastensuojeluosaaminen osana moniammatillista osaamista (sosionomi amk, sosionomi YAMK, sosiaalityöntekijä). Erityiset osaamistekijät käytävä läpi hyödyntäen esimerkiksi Ercci-hankkeen käsitteistöä soveltuvin osin ja lain jälkeen mahdollistettava kansallisesti sijaishuollon erityis- ja vaativan osaamisen koulutus sosiaalialalla.

Heikkinen Alpo

Talentia - Sosiaalian korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry
ammattillinen edunvalvonta